

ISSN 2076-586X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Науковий журнал

Виходить 40 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№ 19 (232). 2012

Черкаси - 2012

ЗМІСТ

Лещинський О.П. Інноваційний курс фізики в Німеччині.....	3
Шпак В.П. Роль вищих навчальних закладів в управлінні культурно-освітніми процесами в Україні XIX ст.....	7
Білик Л.І. Нові підходи до удосконалення розумової діяльності студентів у навчально-виховному процесі технологічного університету.....	15
Белецька І. В. Історико-культурні аспекти еволюції сімейного дозвілля.....	19
Бондаренко О. М. Рівні сформованості соціального компоненту валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів.....	23
Герасименко Л.В. Цілісність як методологічна основа теорії педагогічного процесу П. Каптерева.....	29
Дєдов Є.Г. Визначення механізмів та напрямів удосконалення роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у вирішенні соціальних проблем.....	36
Зеркаліна Г.Р. Ефективне ділове спілкування – важлива складова професійної майстерності соціального педагога.....	40
Зражевський С.Ф., Чемерис І.А. Медіаекологія як нова галузь знань.....	44
Козак Т.М. Курсова робота як вид навчально-дослідницької діяльності бакалаврів інформатики.....	47
Криstopчук Т.Є. Європейські системи освіти в умовах глобальних викликів.....	52
Майборода Г. Я. Позашкільна соціально-педагогічна робота за місцем проживання.....	58
Мачинська Н.І. Індивідуальна робота як складова професійно-педагогічної підготовки магістрантів в умовах вищого навчального закладу непедагогічного профілю.....	64
Польова Л. В. Дистанційна освіта як засіб оптимізації післядипломного навчання фахівців туристичної сфери в сучасних умовах.....	69
Попов В.Д. Виявлення моральних потреб молодших підлітків.....	72
Радзівська І. В. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутніх медичних фахівців.....	76
Рижкова А. Ю. Формування готовності викладачів до інтенсифікації навчання у ВНЗ.....	81

Список використаної літератури

1. Вессель Н.Х. Педагогические сочинения / Николай Христофорович Вессель. – М., 1959. – 320 с.
2. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения / Петр Федорович Каптерев; под ред. А.М. Арсеньева. – М.: Педагогика, 1982. – 704с.
3. Каптерев П. Ф. Новая русская педагогика, ее главнейшие идеи, направления и деятели / Петр Федорович Каптерев. – СПб, 1914. – 212 с.
4. Каптерев П.Ф. О природе детей / Петр Федорович Каптерев // Энциклопедия семейного воспитания. – СПб., 1899. – Вып.17. – С.1-59.
5. Каптерев П.Ф. О характерных психических свойствах женщин / Петр Федорович Каптерев // Образование. – 1894. - №3. – С.189-315.
6. Каптерев П.Ф. Педагогическая психология / Петр Федорович Каптерев. – СПб, 1914. – 489 с.
7. Миропольский С.И. Дидактические очерки. Ученик и воспитывающее обучение в народной школе / Сергей Иеренеевич Миропольский. – СПб: Типография И.Н. Скороходова, 1890. – 78с.
8. Стоюнин В.Я. Избранные педагогические сочинения / Владимир Яковлевич Стоюнин; под ред. Г. Савенко. – М.: Педагогика, 1991. – 368 с.
9. Юркевич П. Д. Чтения о воспитании / Памфил Данилович Юркевич. – М., 1865. – 268 с.

Надійшла до редколегії 12.04.2012 р.

Прийнято до публікації 11.06.2012 р.

Аннотация. Герасименко Л. В. Целостность как методологическая основа теории педагогического процесса П. Каптерева. В статье раскрывается сущность педагогического процесса как целостной системы, представленной во взаимодействии и взаимообусловленности ее компонентов: факторов, цели, деятельности участников и результатом.

Ключевые слова: саморазвитие личности, совершенствование, педагогический процесс, внешние и внутренние факторы, целостность, воспитывающее обучение, субъект-субъектное взаимодействие.

Summary. Gerasimenko L.V. Integrity as a Methodological Basis of P. Kapterev's Theory of Pedagogical Process. The essence of pedagogical process as an integrated system presented in the interaction and interdependence of its components: factors, goal, participants' activity and results, is considered in the article.

Key words: a personality self-identity, improvement, teaching process, external and internal factors, integrity, fostering education, subject-subjective interaction.

УДК 364.4-055.5.7

Дсдов Є.Г.

**ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ТА НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ
ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
У ВИРІШЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ**

В статті робиться спроба визначити роль і місце центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді. Розглянуті проблеми соціальних служб, запропоновані напрями вдосконалення їх роботи на регіональному рівні.

Ключові слова: центр соціальної служби для дітей, сім'ї та молоді, соціальні послуги, соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю.

Постановка проблеми. Процеси функціонування і розвитку соціальної сфери обумовлені об'єктивними закономірностями і ґрунтуються на визначених принципах соціального і державного управління. На сьогодні, в Україні як на теоретичному, так і на

законодавчому рівні не до кінця вирішено питання статусу центру соціальної служби для дітей, сім'ї та молоді (ЦСССДМ); питання, розмежування можливих сфер їх професійної діяльності, категорій клієнтів, специфіки послуг. Необхідність оптимізації процесу реформування системи законодавства України є очевидною. Інтенсивний розвиток сучасних суспільних відносин відповідно вимагає якісного їх правового регулювання. Тому постає потреба забезпечення ефективності правового регулювання існуючих суспільних відносин, передбачення їх подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти досліджуваної нами проблеми відображені в працях українських науковців А. Капської [4], Г. Бевз, Т. Бондаренко, І. Пеші, Л. Ковалю, І. Звереві [5; 6], І. Беха, І. Миговича, М. Лукашевича, М. Головатого, серед зарубіжних науковців це насамперед праці Т. Минегана, Р. Вашингтона, Р. Рапена, А. Зарецького. Проте вищеперелічені праці не в достатній мірі відображають досліджуване нами питання.

Тому, *метою* статті є аналіз організаційно-правових засад діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на сучасному етапі, визначення та обґрунтування можливих механізмів та напрямків їх реформування щодо забезпечення діяльності на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу. Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики з питань сім'ї є Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, діяльність якого регламентується „Положенням про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту” (затверджене Указом Президента України від 8.04.2011 року № 410/2011). На сьогодні заходи щодо соціально-правового захисту дітей, запобіганню бездоглядності і правопорушенням серед дітей, соціальної реабілітації вразливих категорій дітей, зокрема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, запобіганню насилля в сім'ї відповідно до своїх повноважень виконує Міністерство соціальної політики України (діяльність регулюється „Положенням про Міністерство соціальної політики, затвердженим Указом Президента України В. Януковичем від 16.04.2011 року за № 389/2011). У складі Міністерства функціонують спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади. Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини, у відповідності до Закону України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” та до Положення про Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини (затверджений Постановою КМУ від 25.03. 2006 р. №367): координує діяльність органів і служб пов'язаних із усиновленням дітей, опікою, піклуванням, влаштуванням їх у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї, запобіганням дитячій бездоглядності і безпритульності, захистом прав, свобод та інтересів дітей [38]. Державний департамент сімейної політики покликаний забезпечити сприятливі умови для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства. Департамент соціальних послуг відповідно до Закону України „Про соціальні послуги” [2] координує діяльність організацій та служб що здійснюють свою діяльність в сфері надання соціальних послуг та визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Проте, з 2011 року так і не вирішено питання щодо визначення державного органу, який би координував та контролював діяльність саме ЦСССДМ.

Сучасні соціальні проблеми сімей, дітей та молоді, соціально-економічна та політична ситуація яка склалася в регіонах України потребує пошуку нових дієвих шляхів

та механізмів здійснення соціальної роботи, оскільки рівень розвитку комплексу соціальних послуг, що надаються державою, є показником спрямованості її соціальної політики та індикатором розв'язання проблем. Потрібне подальше вдосконалення як структури, так і законодавчої бази діяльності системи ЦСССДМ.

Стратегія розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді на 2009-2014 роки (затверджена наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 04.11.2008 р №4411), та план її впровадження від 25.12.2008 року №5027 визначили шляхи реформування системи соціальних послуг, підвищення їх якості та доступності у громаді. Стратегічними цілями розвитку системи надання соціальних послуг в Україні визначено наступні: 1) забезпечення якості надання соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді; 2) активізацію діяльності громади у вирішенні проблем різних категорій сімей, дітей та молоді; 3) забезпечення професійної компетентності соціальних працівників; 4) розвиток та функціонування сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 5) забезпечення соціальними послугами та підтримкою сімей з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах; 6) забезпечення доступу громади до соціальних послуг, підтримка молоді, яка опинилася в складних життєвих обставинах; 7) впровадження інноваційних технологій у соціальну роботу.

Таким чином, стрижнем соціальної роботи в громаді є активізація діяльності спільноти, стимулювання до різних ініціатив шляхом її залучення до визначення та вирішення проблем населення на місцевому рівні.

Хоча, визначені Стратегією напрямки розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді залишаються актуальні й сьогодні (про це відмітив Уповноважений Президента України з прав дитини Ю. Павленко під час робочих візитів по областях України у лютому 2012 року), проте, на рівні регіонів та територіальних громад, охопити соціальною роботою всіх, хто її потребує не має можливості, через низку об'єктивних причин.

Так, на сьогодні укомплектованість спеціалістами ЦСССДМ на регіональному та районному рівнях не відповідають потребам населення та вимогам Типової штатної структури визначеної наказом Міністерства сім'ї молоді та спорту від 06.09.2005 р. (зі змінами від 27.08.2008 року № 3517). Згідно матеріалів відомчо-статистичної звітності Луганського обласного ЦСССДМ, укомплектованість штатами складає (в середньому): селищних ЦСССДМ 33%, міських – 92%, разом по області – 66%. Така низька забезпеченість ЦСССДМ спеціалістами з соціальної роботи та соціальними педагогами пояснюється тим, що на початку створення ЦСССДМ кваліфікованих спеціалістів ще не було, а сьогодні – молоді фахівці не мають бажання їхати працювати на село за мінімальну заробітну плату.

Не дає можливості також проводити соціальну роботу на відповідному рівні низьке матеріально-технічне забезпечення регіональних ЦСССДМ. Так приміщення, якщо вони є у власності, не відповідають вимогам та положенням про ЦСССДМ, або відсутні взагалі. Іноді спеціалісти двох-трьох служб працюють в одному кабінеті, що створює значні незручності через існуючу тенденцію до збільшення кількості клієнтів та різноплановість категорій сімей, дітей та молоді, з якими працюють ЦСССДМ. Не зважаючи на перспективу переходу до автоматизованої системи збору та обробки інформації, більшість районних ЦСССДМ взагалі не мають відповідної оргтехніки та мультимедійного обладнання для використання у роботі. Актуальною, практично не вирішуваною на сьогодні, є проблема забезпечення транспортом – він відсутній. Так, згідно матеріалів відомчо-статистичної звітності Луганського обласного ЦСССДМ майже 80% районних центрів не мають, а ні власного, а ні орендованого транспорту.

Пошук шляхів забезпечення якісними соціальними послугами сільського населення відповідно до їхніх потреб, за місцем проживання обговорювалися на Всеукраїнській нараді щодо забезпечення доступу сільського населення до соціальних послуг, яка відбулася в Києві ще на початку 2010 року. Одним із перспективних способів розв'язання цієї проблеми була пропозиція надати можливість мешканцям сільської місцевості отримати якісні соціальні послуги через створення міжгалузевого механізму та їх надання безпосередньо в громаді.

Слід зауважити, що в Україні хоча й існує розгалужена система державної соціальної допомоги населенню, але вона слабо розвинена на районному рівні і практично відсутня на сільському рівнях. Вирішити цю проблему, на нашу думку, можна шляхом створення мережі відділів соціальної роботи з сім'єю на селі, оскільки саме сільська родина та сільська молодь сьогодні потребують найбільшої уваги з боку держави та суспільства.

Тому, пропонуємо відійти від Типової структури районних ЦСССДМ [1] та запропонувати наступну. В рамках діяльності служби соціальної підтримки сімей ЦСССДМ створити відділ соціальної роботи з сім'єю на селі. При кожній сільській, селищній раді створити відділ соціальної роботи з сім'єю та забезпечити спеціаліста з соціальної роботи. Оскільки покласти фінансування таких відділів соціальної роботи з сім'єю на сільські, селищні ради не має можливості з об'єктивних причин, то забезпечення фінансування повинна взяти на себе держава. Відразу виникає питання щодо регулювання діяльності таких відділів та їх підпорядкуванні. Оскільки такі відділи створюються в структурі ЦСССДМ, то доцільно залишити підпорядкування ЦСССДМ та Міністерству соціальної політики. Для забезпечення діяльності й надання кваліфікованої соціальної допомоги такими відділами постає питання кадрового та нормативно-правового забезпечення соціальної роботи з сім'єю на селі. При виборі фахівців до відділів соціальної роботи з сім'єю на селі необхідно враховувати окрім загальних вимог до спеціалістів додатково наступні показники: 1) це повинен бути мешканець відповідної територіальної громади; 2) за освітньо-кваліфікаційними вимогами соціальний педагог, педагог, соціальний працівник який має повну вищу освіту за відповідною спеціалізацією та стаж роботи не менше 5 років; 3) обов'язкове проходження підготовки спеціалістів із соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Відразу постає питання забезпечення підготовки спеціалістів із соціальної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, яке можливо провести у вищих навчальних закладах при кафедрах соціальної роботи та соціальної педагогіки, при центрах післядипломної освіти шляхом проведення навчальних семінарів, семінарів-тренінгів. Завдання розробки програми підготовки та навчання спеціалістів можна доручити Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України.

Отже, можна зробити **висновок** узагальнюючого характеру. В Україні є добре сформована система ЦСССДМ, завдяки якій здійснюється практична соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю. На державному рівні існує нормативно-правова база, яка регулює діяльність ЦСССДМ і сприяє не лише збереженню даної системи, а й удосконаленню її діяльності на регіональному рівні. Система ЦСССДМ в Україні перебуває на стадії змін та реформ, що зумовлено трансформаційними процесами у суспільстві. На даний час відбувається формування багатопрофільної структури надання соціальних послуг соціально вразливим групам населення.

Отже, одним із першочергових завдань щодо покращення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю на місцевому рівні є забезпечення кваліфікованими спеціалістами ЦСССДМ та створення мережі відділів соціальної роботи з сім'єю на селі.

Оскільки саме сільська родина, молодь потребують найбільшої уваги з боку держави та суспільства.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження типових положень (взірцевих) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і про відділення соціальної допомоги вдома: наказ Міністерства соціального захисту населення від 01.04.1997р № 44 [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з титул. екрану.
2. Про соціальні послуги: Закон України [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://ccf.kiev.ua/docs/socservices/normbase.htm>. – Назва з титул. екрану.
3. Новіков В. Подолання бідності – нагальна проблема соціальної політики / В. Новіков // Україна: аспекти праці. – 2001. – №1. – С.5–8.
4. Соціальна робота: технологічний аспект: навч. посіб. / О. В. Безпалько, Капська А. Й., Харченко С. Я. та ін.; за заг. ред. проф. А. Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2004. – 324 с.
5. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.
6. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверева, Г. М. Лактіонова; за загальною редакцією І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової, видання друге, перероблене і доповнене. – К., 2004. – 400 с.

Надійшла до редколегії 20.04.2012 р.

Прийнято до публікації 11.06.2012 р.

Аннотация. Дедов Е. Г. Определение механизмов и направлений усовершенствования работы Центров социальных служб для семьи, детей и молодежи в решении социальных проблем. В статье делается попытка определить роль и место центров социальных служб для детей, семьи и молодежи. Рассмотрены проблемы социальных служб, предложены направления совершенствования их работы на региональном уровне.

Ключевые слова: центр социальной службы для детей, семьи и молодежи, социальные услуги, социальная работа с семьями, детьми и молодежью.

Summary. Dedov E.G. The Determination of Mechanisms and Directions of Improving the Work of Social Service Centers for a Family, Children and Youth in Solving Social Problems. The role and place of Social Service Centers for children, families and youth are considered in the article. The problems of social services are discussed; the directions of improving their work at the regional level are considered.

Key words: social service centre for children, a family and youth; social services; social work with families, children and youth.

УДК 37.013.42

Г. Р. Зеркаліна

**ЕФЕКТИВНЕ ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА**

У статті розглянуто проблеми ділового спілкування як основи успішної професійної діяльності соціального педагога.

Ключові слова: соціальний педагог, ділове спілкування, комунікативні вміння, продуктивне комунікативне середовище.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах складної економічної ситуації з кожним роком зростає кількість соціально незахищених категорій населення, які потребують